

Sygn. akt V CZ 37/14

POSTANOWIENIE

Dnia 18 czerwca 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Irena Gromska-Szuster (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Grzegorz Misiurek

SSA del. do SN Katarzyna Polańska-Farion

w sprawie z powództwa A. R.

przeciwko W. M.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 18 czerwca 2014 r.,

zażalenia pozwanego na wyrok Sądu Apelacyjnego

z dnia 10 października 2013 r.,

oddala zażalenie.

UZASADNIENIE

W wyniku rozpoznania zarzutów pozwanego od nakazu zapłaty uwzględniającego w całości żądanie powódki zasądzenia kwoty 737 989,99 zł tytułem naprawienia szkody powstałej w następstwie przywłaszczenia przez pozwanego linii technologicznej do poprzecznego rozcinania blachy, za co pozwany został prawomocnie skazany - Sąd Okręgowy w C. wyrokiem z dnia 21 marca 2011 r. uchylił nakaz zapłaty ponad kwotę 670 989,99 zł, utrzymując go w mocy w pozostałej części.

Sąd Okręgowy ustalił między innymi, że prawomocnym wyrokiem Sądu Rejonowego w K. z dnia 16 marca 2004 r. w sprawie ... 347/02 pozwany został uznany za winnego i skazany za to, że w dniu 12 września 2001 r. działając jako prezes zarządu sp. z o.o. „P. S.” dokonał przywłaszczenia mienia znacznej wartości w postaci linii do poprzecznego rozcinania blachy o wartości 1 748 870 zł poprzez sprzedanie tej linii sp. z o.o. „R. A.” w K. wiedząc, że linia ta, aż do czasu uregulowania pełnej należności na rzecz powódki, wynikającej z umowy sprzedaży z dnia 9 listopada 2000 r. zawartej między powódką i spółką „P. S.”, stanowi własność powódki, a do uiszczenia pełnej należności przez „P. S.” pozostała kwota 737 989,99 zł – czym działał na szkodę powódki i co stanowiło przestępstwo przewidziane w art. 284 § 1 w zw. z art. 294 § 1 k.k.

Sąd Okręgowy uznał, że na podstawie art. 11 k.p.c. jest związany powyższym prawomocnym wyrokiem skazującym pozwanego za przestępstwo przywłaszczenia mienia powódki o wartości ustalonej w wyroku karnym, wobec czego nie ma podstaw do czynienia ustaleń w zakresie wysokości szkody i odmówił dopuszczania dowodów zgłoszonych przez pozwanego na tę okoliczność. Uwzględnił jedynie fakt dalszego uiszczenia przez „P. S.” na rzecz powódki kwoty 67 000 zł, którą odliczył od kwoty 737 989,99 zł i na podstawie art. 415 k.c. zasądził od pozwanego na rzecz powódki pozostałą kwotę 670 989,99 zł.

Apelację pozwanego od tego wyroku oddalił Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 29 lutego 2012 r., dzieląc ustalenia i ocenę prawną Sądu pierwszej instancji.

W wyniku skargi kasacyjnej pozwanego Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 10 lipca 2013 r., sygn. akt V CSK 393/12, uchylił wyrok Sądu drugiej instancji

i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy podzielił kasacyjny zarzut naruszenia art. 11 k.p.c. stwierdzając, że związanie sądu w sprawie cywilnej ustaleniami prawomocnego wyroku skazującego ogranicza się do faktu popełnienia przestępstwa i jego kwalifikacji, a więc okoliczności stanowiących znamiona przestępstwa. Ponieważ znamionami przestępstwa przywłaszczenia mienia znacznej wartości, za popełnienie którego pozwany został skazany, nie jest objęte wyrządzenie pokrzywdzonemu szkody, a tym samym określenie jej wysokości, te ustalenia sądu karnego nie są wiążące w świetle zasad art. 11 k.p.c. Sąd Najwyższy stwierdził, że nie można uznać, iż wysokość szkody poniesionej przez powódkę w następstwie przywłaszczenia przez pozwanego jej mienia została ustalona w wyroku karnym i określa ją kwota 737 989,99 zł wskazana w tym wyroku, odpowiadająca części ceny sprzedanego przez powódkę urządzenia, niezapłaconej powódce przez pierwotnego nabywcę. Te ustalenia wyroku karnego przesądzają jedynie o statusie powódki jako osoby poszkodowanej w następstwie popełnienia przestępstwa przywłaszczenia mienia przez pozwanego, ale nie dowodzą ustalenia wysokości poniesionej przez nią szkody wyrządzonej tym przestępstwem, która powinna być ustalona przez Sąd w sprawie cywilnej zgodnie z zasadami odpowiedzialności deliktowej przewidzianej w art. 415 k.c. Tymczasem, jak wskazał Sąd Najwyższy, w tej kwestii zaskarżony wyrok pozbawiony jest niezbędnych ustaleń, co oznacza, że wydany został co najmniej przedwcześnie.

Rozpoznając sprawę ponownie Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 10 października 2013 r. uchylił wyrok Sądu Okręgowego i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego i kasacyjnego,

Stwierdził, że jest związany wykładnią art. 11 k.p.c. dokonaną przez Sąd Najwyższy (art. 398²⁰ k.p.c.) i podzielił apelacyjny zarzut naruszenia tego przepisu. Uznał, że brak jakichkolwiek ustaleń co do wysokości szkody stanowi nierozpoznanie istoty sprawy powodujące konieczność uchylenia zaskarżonego wyroku na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. i przekazania sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania. Podnoszona przez pozwanego kwestia czy

i jakie dowody zgłosiła powódka celem wykazania wysokości szkody, nie była przedmiotem ustaleń i oceny Sądu pierwszej instancji, przy uwzględnieniu także tego, że pozew wniesiony był w postępowaniu nakazowym toczącym się w określonej procedurze. Brak jakichkolwiek ustaleń Sądu pierwszej instancji co do wysokości szkody powoduje niemożność ich weryfikacji w postępowaniu apelacyjnym, a ewentualne rozpoznanie sprawy przez Sąd odwoławczy co do istoty, pozbawiłoby stronę dwuinstancyjności przewidzianej w art. 176 ust.1 Konstytucji RP.

W zażaleniu na powyższy wyrok pozwany zarzucił naruszenie art. 386 § 4 k.p.c. przez niewłaściwe zastosowanie i uchylenie wyroku Sądu pierwszej instancji z powodu nierozpoznania istoty sprawy, mimo że istota sprawy została rozpoznana w oparciu o materiał dowodowy, którego zakres wyznaczyła strona powodowa, oraz przez błędną wykładnię polegającą na utożsamieniu nierozpoznania istoty sprawy z błędnymi ustaleniami co do wysokości szkody, art. 386 § 1 k.p.c. przez błędną wykładnię w wyniku uznania, że rozpoznanie sprawy co do istoty przez Sąd drugiej instancji pozbawiłoby stronę dwuinstancyjności, art. 386 § 1-4 k.p.c. przez błędną wykładnię i przyjęcie, że sądowi drugiej instancji przysługuje wybór między orzeczeniem reformatoryjnym i kasatoryjnym oraz uznanie, że w rozpoznawanej sprawie nie powinno być wydane orzeczenie reformatoryjne, art. 382 k.p.c. przez jego niezastosowanie i zaniechanie rozpoznania sprawy w oparciu o istniejący materiał dowodowy, art. 233 w zw. z art. 382 k.p.c. przez jego niezastosowanie i błędne przyjęcie, że ustalona przez Sąd pierwszej instancji wysokość szkody w oparciu o wyrok karny nie jest ustaleniem szkody, art. 382 i art. 327 § 2 w zw. z art. 391 § 1 zd. 1 k.p.c. przez ich niezastosowanie i przyjęcie że Sąd pierwszej instancji nie poczynił żadnych ustaleń co do wysokości szkody, mimo że takie ustalenia poczynił i tylko błędnie oparł je na art. 11 § 1 k.p.c. oraz naruszenie art. 176 ust.1 Konstytucji RP przez błędną wykładnię polegającą na uznaniu, iż reformatoryjne orzeczenie sądu drugiej instancji pozbawia stronę prawa do dwuinstancyjności.

W oparciu o powyższe zarzuty wnosił o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz

zasądzenie od powódki na rzecz pozwanego zwrotu kosztów postępowania zażaleniowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z jednolitym stanowiskiem Sądu Najwyższego, wprowadzona z dniem 3 maja 2012 r. w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. instytucja zażalenia do Sądu Najwyższego na orzeczenie kasatoryjne sądu drugiej instancji nie jest kolejnym środkiem odwoławczym służącym merytorycznej kontroli tego orzeczenia, w szczególności nie jest w żadnym zakresie środkiem zbliżonym do skargi kasacyjnej, lecz służyć ma jedynie skontrolowaniu, czy zaskarżone orzeczenie kasatoryjne, które w obowiązującym systemie apelacji pełnej, powinno być wyjątkiem od zasady merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd drugiej instancji, zostało wydane prawidłowo i oparte na jednej z wymienionych w art. 386 § 2 i § 4 k.p.c. podstaw kasatoryjnych. Podstawami tymi są: nieważność postępowania przed sądem pierwszej instancji, nierozpoznanie przez ten sąd istoty sprawy oraz sytuacja, gdy wydanie wyroku przez sąd drugiej instancji wymagałoby przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Przewidziane w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. zażalenie skierowane jest przeciwko uchyleniu przez sąd drugiej instancji zaskarżonego orzeczenia i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania, a więc ocenie Sądu Najwyższego poddany jest jedynie ewentualny błąd sądu drugiej instancji co do zakwalifikowania występującej w sprawie sytuacji, jako odpowiadającej powołanej podstawie kasatoryjnej. Jeżeli tą podstawą było nierozpoznanie istoty sprawy, przedmiotem badania Sądu Najwyższego jest tylko to, czy rzeczywiście doszło przed sądem pierwszej instancji do nierozpoznania istoty sprawy. Przedmiotem badania jest zatem tylko istnienie formalnych, procesowych podstaw wydania przez sąd drugiej instancji wyroku kasatoryjnego. Tak określony zakres kontroli nie obejmuje oceny zasadności roszczenia ani merytorycznej oceny stanowiska prawnego stron, jak również badania prawidłowości zastosowania przez sąd drugiej instancji przepisów prawa procesowego, które nie odnoszą się ściśle do wskazanych w art. 386 § 2 i § 4 k.p.c. podstaw uzasadniających uchylenie wyroku sądu pierwszej instancji (porównaj między innymi postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2012 r. IV CZ 147/12, OSNC 2013/3/41, z dnia

16 maja 2013 r. IV CZ 31/13, z dnia 21 czerwca 2013 r. I CZ 48/13 i z dnia 29 sierpnia 2013 r. I CZ 76/13, nie publ.).

Jeżeli zatem podstawą uchylenia wyroku było nierozpoznanie przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy, przedmiotem oceny Sądu Najwyższego jest tylko prawidłowość zastosowania art. 368 § 4 k.p.c., a więc trafność zakwalifikowania przez sąd drugiej instancji stanu sprawy jako nierozpoznania jej istoty. Z tych przyczyn nie mogą odnieść skutku, jako niepodlegające ocenie Sądu Najwyższego w ramach rozpoznawanego zażalenia, zawarte w nim zarzuty naruszenia art. 382 k.p.c., art. 233 k.p.c. (pomijając niewskazanie przez skarżącego, który z dwóch paragrafów tego przepisu został naruszony) w zw. z art. 382 k.p.c., art. § 2 w zw. z art. 391 § 1 zd.1 k.p.c. i art. 176 ust. 1 Konstytucji RP.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego jednolicie przyjmuje się, że nierozpoznanie istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. zachodzi wówczas, gdy rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, gdy zaniechał on zbadania materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów strony, bezpodstawnie przyjmując że zachodzą przesłanki procesowe lub materialnoprawne unicestwiający roszczenie, a sąd drugiej instancji nie podzielił tej oceny (porównaj między innymi orzeczenia z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999/1/22, z dnia 3 lutego 1999 r. III CKN 151/98, nie publ., z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003/3/36, z dnia 12 listopada 2007 r., I PK 140/07, OSNP 2009/1-2/2 i z dnia 21 czerwca 2013 r., I CZ 48/13, nie publ.). Ogólnie rzecz ujmując, do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi wówczas, gdy sąd pierwszej instancji uznał, iż należące do istoty sprawy okoliczności muszą- z przyczyn procesowych lub materialnoprawnych - pozostać poza jego ustaleniami i oceną.

Do nierozpoznania istoty sprawy może zatem dojść także wówczas, gdy sąd pierwszej instancji uznając, że w odniesieniu do istotnych okoliczności sprawy jest związany prejudycjalnym wyrokiem innego sądu, nie poczynił żadnych ustaleń w tym przedmiocie, gdy tymczasem okazało się, że wyrok innego sądu nie jest w tym zakresie wiążący.

Przenosząc powyższe rozważania na grunt rozpoznawanej sprawy, w której powódka dochodziła odszkodowania na podstawie art. 415 k.c., trzeba stwierdzić,

że istotą sprawy było ustalenie przesłanek odpowiedzialności pozwanego określonych w tym przepisie, a więc istnienia czynu niedozwolonego, z którym powódka wiązała szkodę, winy pozwanego, szkody i jej wysokości oraz normalnego związku przyczynowego między zawinionym czynem pozwanego a szkodą. Z uwagi na to, że czynem tym było przestępstwo przywłaszczenia mienia, za które pozwany został skazany prawomocnym wyrokiem sądu karnego, wiążącym sąd w sprawie cywilnej w zakresie określonym w art. 11 k.p.c., istotą sprawy było także ustalenie i ocena zakresu związania sądu prejudycjalnym wyrokiem skazującym sądu karnego. Od tego bowiem zależało określenie zakresu kognicji sądu w rozpoznawanej sprawie oraz okoliczności istotnych dla jej rozstrzygnięcia, które sąd powinien ustalić. Bezsporne było, że poza zakresem kognicji sądu pozostawał fakt popełnienia przez pozwanego przestępstwa przywłaszczenia mienia powódki oraz wyrządzenia jej tym czynem szkody, bowiem w tym zakresie sąd na podstawie art. 11 k.p.c. był niewątpliwie związany ustaleniami prawomocnego wyroku karnego skazującego pozwanego za to przestępstwo. Związany był zatem ustaleniem czynu niedozwolonego, winy pozwanego oraz istnienia normalnego związku przyczynowego między tym czynem a szkodą powódki. W tym zakresie nie mógł więc czynić żadnych własnych ustaleń faktycznych ani ocen prawnych. Te okoliczności nie były zatem przedmiotem rozpoznawanej sprawy cywilnej, jako przesądzone wiążącym wyrokiem skazującym sądu karnego.

W tej sytuacji pozostało do rozważenia, jako sporne między stronami, zagadnienie wysokości szkody (pomijając inne zarzuty pozwanego jako nie mające znaczenia dla rozstrzygnięcia zażalenia). Stało się ono zatem jedynym zagadnieniem należącym do istoty sprawy, które powinno być ustalone i rozważone przez sąd w rozpoznawanej sprawie. Skoro Sąd pierwszej instancji z naruszeniem art. 11 k.p.c. - jak wiążąco stwierdził Sąd Najwyższy (art. 398²⁰ k.p.c.) – nie ustalił wysokości szkody pozostającej w adekwatnym związku przyczynowym z przestępstwem przywłaszczenia mienia popełnionym przez pozwanego, uznając bezpodstawnie, że jest związany ustaleniami wyroku sądu karnego w tym przedmiocie, to doszło do nierozpoznania istoty sprawy, w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c., uzasadniającego wydanie przez Sąd drugiej instancji orzeczenia kasatoryjnego.

Biorąc to pod uwagę Sąd Najwyższy oddalił zażalenie jako nieuzasadnione (art. 398¹⁴ w zw. z art. 394¹ § 1¹ i § 3 k.p.c.). O kosztach postępowania zażaleniowego rozstrzygnie Sąd w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie.